

TÜRKİYE'DEKİ KRUVAZİYER LİMANLARININ MEVCUT DURUMU, POTANSİYELİ VE GELİŞİMİNE YÖNELİK ÖNERİLER

Hatice AKPINAR

Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi, İzmir

Fevzi BİTİKTAŞ

Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi, İzmir

1.GİRİŞ

- **Kruvaziyer turizmi**; deniz taşımacılığı, yolculuk, turizm ve serbest zaman dinlencesi karşımı ile (Wild ve Dearing, 2000: 315-333), yolcuların, bir seyahat progaramı ve gemi servisleri için ücret ödedikleri; en az 100 kişi ve en az bir geceyi gemide geçirdikleri serbest zaman dinlencesi olarak belirtilmektedir (Lekakou ve Pallis, 2004: 1-14).

1.GİRİŞ

- Bir başka tanımda kruvaziyer turizmi; ulaşım ve konukseverlik aktivitelerinin karışımı olan nadide bir serbest zaman dinlencesi olarak tanımlanmaktadır (UNWTO 2010).
- Gemiler ya da gemilerin uğrak yaptıkları destinasyonlar seyahat programı oluşturmada başlıca rolü üstlenirken, kruvaziyer yolcularının tecrübelerini zengileştiren, yolcuların yerel kültürü, tarihi ve yaşam biçimlerini öğrenmelerine fırsat sağlayan **cazibe noktaları** olarak görülmektedirler (Marusic vd., 2012: 3-16).

1.GİRİŞ

- **Kruvaziyer sefer rotaları planlanan seyahat programları yanında, limanlarda ve yakınlarında sunulan hizmetler, yolcuların memnun kalacakları çevre gezileri, yeterli ve uygun hava yolu ulaşım ve imkanları gibi birçok farklı konu ve seçeneklerden etkilenmektedir (Marti, 2004: 199–211).**
- **Kruvaziyer endüstrisi dünya pazarlarına sağladığı hizmet ürünü olan liman uğrakları ile şüphesiz ki küresel, politik ve ekonomik değişikliklerden önemli derecede etkilenmektedir (Bagis ve Dooms, 2014: 6-15).**

2. KRUVAZİYER DESTİNASYONLARI VE ÖNEMİ

- Kruvaziyer turizmi uygun liman özellikleri, limanların kruvaziyer yolcularına sundukları **doğal ve tarihi cazibe merkezleri** ile eğlenceli ve farklı gemi aktivitelerinin özel birleşiminden oluşan özel bir endüstridir.
- Kruvaziyer sistemin en temel bileşeni müşterilerine sunduğu ve yolculuğun seçilmesini etkileyen en önemli özelliği olan ***seyahat programıdır.***
- Kruvaziyer işletmelerin müşterileri için özenle hazırladıkları bu ***seyahat programları*** uğrak yapılacak limanlardan ve bu limanların yolcuların ilgisini çekecek ***kültürel, tarihi ve doğal cazibe merkezleri*** yanında şehrin alış veriş imkanları ve eğlence kültürü gibi çeşitli seçim kriterlerinden oluşmaktadır (Bagis ve Dooms, 2014: 6-15).

2. KRUVAZİYER DESTİNASYONLARI VE ÖNEMİ

- Limanın varlığı ile birlikte artan turist potansiyeli ile şehir ve çevresinde gelen yolculara yönelik barlar, restoranlar, alışveriş imkanı sunan dükkanlar gibi **çarpan etkisi** ile yerel ekonomide bir artış görülmektedir. Gemi seyahati öncesi, sonrası ya da uğrak yapıldığı sırada liman kenti ve çevresinde gezen yolcu ziyaretleri esnasında yaptıkları harcama ile liman kentinde ekonomik canlılık sağlamaktadır.
- Ayrıca kruvaziyer gemilerin limana uğramasından kaynaklanan **pilotaj, römorkaj, gemi personeli liman harcamaları, gemilerin ihtiyaçları doğrultusunda yakıt ve kumanya temini, gerekli durumlarda gemi denetimi, yolcuların şehir turu ve gezileri için otobüs ve taksi gibi yerel ulaşım araçlarının kullanımı, gemi işlemleri için yerel acenta kullanılması** gibi olası gemi harcamaları da liman kentine katkı sağlamaktadır (Rodrigue ve Notteboom, 2012:1-26).

2. KRUVAZİYER DESTİNASYONLARI VE ÖNEMİ

- Kuzey Amerika/Karayipler ve Akdeniz destinasyonları ılıman iklim ve ilginç liman alternatifleri ile kruvaziyer hatlar için uygun seyahat programları alternatifleri olarak yer almaktadırlar.
- Ancak Karayipler denildiğinde akıllara ilk gelen *güneş-kum-deniz* üçlüsü yanında Akdeniz limanları daha çok *tarihi, kültürel ve doğal liman alternatifleri* ile yolculara hitap etmektedir.
- Özellikle Doğu Akdeniz limanları eşsiz doğası ve kültürel mirasları ile kruvaziyer yolcular için ilginç cazibe merkezleridir (Bagis ve Dooms, 2014: 6-15; Rodrigue ve Notteboom, 2012: 1-26).

3. KRUVAZİYER LİMANLAR VE CAZİBE MERKEZLERİ

- Bir limanın başarılı bir liman sayılabilmesi için birçok kriter dahilinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Coğrafi, tarihi, ekonomik ya da insan kaynakları gibi unsurlar buna dahil edilebilir. Konum itibari ile dünyada farklı konularda hizmet verebilen limanlar kurulmuştur (Mccalla, 2008: 440–453, Marti, 1990: 157-164)
- Kruvaziyer turizm incelendiğinde, **müşteriler için yaratılan değer** ile daha çok onlar için **sunulan cazibe noktaları** ve sunulan rotaların tecrübeye dayanan algıları anlaşılmaktadır (Rakusic ve Seric, 2012: 115-126). Bu algılama neticesinde limanların sahip oldukları kültürel ve tarihi kaynakların kruvaziyer yolcuların ilgisini çekmedeki önemi de bir kez daha anlaşılmaktadır (Andriotis ve Agiomirgianakis, 2010: 390–404).

3. KRUVAZİYER LİMANLAR VE CAZİBE MERKEZLERİ

- Mevcut limanların konumlarının değerlendirilme yollarından biri de limanların sahip oldukları **mevki** ve **durum** (site and situation) niteliklerinin belirlenmesidir. Bu nitelikler yalnızca limanların kuruluş kararlarına değil aynı zamanda operasyonel başarılarına da katkı sağlamaktadır (Mccalla, 2008: 440–453, Marti, 1990: 157-164)

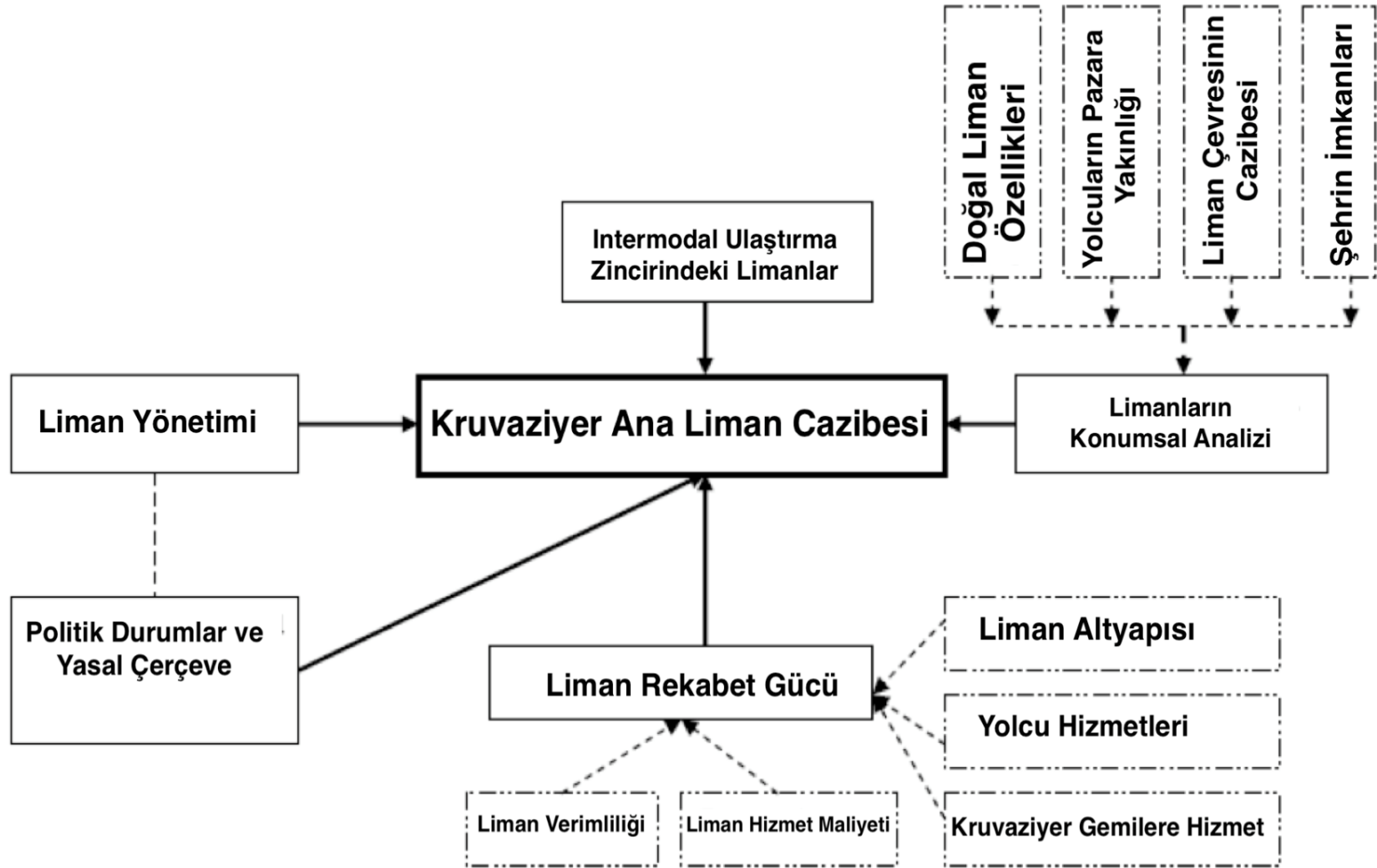
3. KRUVAZİYER LİMANLAR VE CAZİBE MERKEZLERİ

- **Mevki nitelikleri**, fiziksel altyapı elverişliliği ve gereksinimleri, gemiler ve yolcular için yerel denizcilik hizmet sağlayıcıları, gemiler için uygun derinlikte yaklaşım kanalı ve uygun uzunlukta liman rıhtımları, yolcuların ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterli kapasitede yolcu terminali, gemiler için yeterli manevra alanı gibi daha çok mikro ölçekte belirleyeci faktörleri içermektedir (Bagis ve Dooms,2014: 6-15).

3. KRUVAZİYER LİMANLAR VE CAZİBE MERKEZLERİ

- Bir de bölgesel düzeyde çevre paydaşları içine alan durum nitelikleri limanların başarılarındaki en önemli faktörlerdendir. **Durum faktörleri** daha çok bölgesel cazibe olanaklarını içermektedir. Kruvaziyer şehrinin ve çevresinin turistik potansiyeli kruvaziyer operatörler için limanın seyahat programına dahil edilmesindeki en önemli etkidir (Bagis ve Dooms,2014: 6-15).

Şekil 1. Kruvaziyer Limanlarının Caziplik Çerçevesi

4. DÜNYA KRUVAZİYER TURİZMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

- Kruvaziyer turizmi dünya turizm endüstrisi içerisinde popüler ve hızlı büyüyen bir sektördür. Kruvaziyer turizmine olan talep gemileri etkilemiş, büyüyen gemiler de kruvaziyer limanlarına olan talebi arttırmıştır. Dünya çapında 1990 ve 2014 yılları arasında yolcu sayısı 4.4 milyondan 22.7 milyona ulaşmıştır (Gököz: 2010: 170).

Tablo 1: Dünya Kruvaziyer Yolcu Sayısı

Yıl	Kruvaziyer yolcu sayısı
1990	4.400.000
2009	17.216.000
2010	18.421.000
2011	19.377.000
2012	20.335.000
2013	20.976.000
2014	22.700.000
2018 (Tahmin)	24.146.000

Kaynak: TURSAB Kruvaziyer Raporun'undan yazarlar tarafından güncellenmiştir.

4. DÜNYA KRUVAZİYER TURİZMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2014 yılında Dünya'da kruvaziyer gemi ile seyahat eden yolcu sayısı, büyük çoğunluğu ABD'li turist (%84) olmakla birlikte, 22.7 milyon kişiye ulaşırken 2018 yılında bu rakam 24.1 milyona yükselmesi beklenmektedir.

2015 yılı itibariyle kruvaziyer gemi şirketlerinin sahip olduğu gemi varlığı 40 milyar dolara ulaşırken, gelirlerin %71.8'ine ve yolcuların %79.4'üne üç büyük kruvaziyer şirketi olan Carnival Corporation, Royal Caribbean Cruises ve Norwegian Cruise şirketleri sahiptir.

Ayrıca yolcuların limanlarda yapacağı doğrudan harcamaların 2015 yılında 19.2 milyar dolara ulaşması beklenmektedir (DTO, 2015b)

4. DÜNYA KRUVAZİYER TURİZMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo 2: Küresel Kruvaziyer Turizminden Bölgelerin Aldığı Pay, 2014.

Bölge	Aldığı Pay (%)
Karayipler/Bahamalar	35,5
Akdeniz	19,5
Avrupa (Akdeniz hariç)	10,6
Asya	6,0
Avustralya/Yeni Zelanda/G.Pasifik	6,0
Alaska	4,5
Güney Amerika	2,9
Diğer	15,0

Kaynak: FCCA, 2015.

4. DÜNYA KRUVAZİYER TURİZMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Amerika Bölgesinde Gelişmeler:

Dünya'da 1990'dan beri yaklaşık 200 milyon yolcu CLIA Kuzey Amerika markasıyla seyahat etmiştir. Kuzey Amerika'da son 30 yılda, yıllık ortalama %7,6 büyüyen kruvaziyer yolcu sayısının yarısını orta yaş grubu oluşturmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre kruvaziyer yolcuların ortalama yaşı 50 ve bir yıllık geliri 114.000 USD olarak belirlenmiş ve yolculuk yapanların %86'sı gelecek 3 yıl içinde tekrar kruvaziyer yolculuğuna çıktığı sonucuna varmıştır. Bu bölgede 2011 yılında %4,8'lik büyüme gösteren kruvaziyer sektörünün Kuzey Amerika'ya doğrudan etkisi, 18,88 milyar dolarlık büyüklüğe ulaşmıştır (Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü, 2014; FCCA, 2015).

4. DÜNYA KRUVAZİYER TURİZMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Avrupa Bölgesindeki Gelişmeler:

Kruvaziyer turizminin Avrupa bölgesi ekonomisine 2011 yılında 36,7 milyar dolarlık ürün ve hizmet katkısı olmuştur. Özellikle Amerikalı kruvaziyer gemi işletmecilerinin gemilerini Avrupa destinasyonlarına çekmesiyle, 250 Avrupa limanında kruvaziyer yolcu ve gemi adamları toplam 3,5 milyar dolar harcama yapmışlardır. Ancak son zamanlarda Avrupa'da süren ekonomik krizin etkisiyle arz-talep arasındaki dengeyi oluşturma amacıyla hat sahipleri Avrupa bölgesine yapılan seferleri azaltmaya eğilimindedir. Baltık ve Akdeniz bölgelerinde ise bu durum daha olumlu seyretmektedir. Örneğin Akdeniz limanlarına gelen gemiler 2008 yılında sefer başına ortalama 1428 yolcu getirmiş iken 2009 yılında bu sayı 1625'e 2010'da 1729'a ulaşmıştır. En çok yolcu ağırlayan limanlar ise Barselona, Roma (Chivitavecchia) ve Venedik limanları olmuştur (Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü, 2014; FCCA, 2015).

4. DÜNYA KRUVAZİYER TURİZMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Asya Bölgesindeki Gelişmeler:

Son yıllarda yaşadığı ekonomik gelişmelerle birlikte Asya bölgesinin, özellikle Çin'in, gelecek yıllarda kruvaziyer sektörü için önemli bir kaynak olacağı tahmin edilmektedir. Bu nedenle bazı büyük hat sahiplerinin gemilerini buraya kaydırarak bölge kapasitelerini arttırmaya başladığı gözlemlenmektedir (Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü, 2014; FCCA, 2015).

5. TÜRKİYE KRUVAZİYER TURİZMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Deniz turizminin Türkiye ekonomisinde önemli bir paya sahiptir. 2014 yılında deniz turizmi faaliyetleri Türkiye'ye yaklaşık yıllık 5 milyar dolar döviz girdisi sağlamış, genel turizm döviz girdilerinden aldığı pay %20 olmuştur (DTO, 2015a).

Tablo 3: Türkiye'ye Gelen Kruvaziyer Gemi ve Yolcu Sayısı

Yıl	Gemi Sayısı	Yolcu Sayısı
2003	887	581.840
2004	927	645.264
2005	1.048	757.563
2006	1.317	1.016.314
2007	1.421	1.368.400
2008	1.612	1.605.372
2009	1.328	1.484.194
2010	1.368	1.719.098
2011	1.623	2.191.420
2012	1.587	2.095.673
2013	1.572	2.240.776
2014	1.385	1.790.125

Tablo.4: Türkiye Kruvaziyer Limanları Yolcu Sayısı (2013)

Liman	Yolcu Sayısı	Aldığı pay (%)
Alanya	40.843	1,82
Antalya	163.575	7,30
Bartın	2.071	0,09
Bodrum	28.546	1,27
Çanakkale	7.467	0,33
Çeşme	62.741	2,80
Dikili	7.655	0,34
Fethiye	1.067	0,05
Göcek	252	0,01
Güllük	476	0,02
İstanbul	689.417	30,77
İzmir	486.493	21,71
Kaş	1.152	0,05
Kuşadası	577.685	25,70
Marmaris	152.685	6,81
Mersin	1.381	0,06
Mudanya	414	0,02
Samsun	1.281	0,06
Sinop	7.460	0,33
Trapzon	8.115	0,36
Tuzla	0	0,00
Toplam	2.240.776	100,00%

METODOLOJİ

- Çalışmada karşılaşılan zaman kısıtı nedeni ile kolayda örnekleme yöntemi ile TCDD İzmir Liman'ı Kruvaziyer Yolcu Terminali yarı yapılandırılmış görüşme için örnek liman olarak seçilmiş, liman yöneticilerinin sektör ve konu hakkında görüşleri alınırken kar topu örnekleme ile görüşme yapılan yöneticiler tarafından yazarlara tavsiye edilen konu ile ilgili değerli katılımlar sağlayan diğer İzmir Liman'ı yöneticileri ile görüşmeler devam etmiştir.
- Görüşülen değerli katılımcıları etkilememek adına önceden yazarlar tarafından literatürden derlenmiş görüşler beyan edilmiş kendilerinden sektör ve Türkiye için görüşleri temin edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

- Türkiye sahip olduğu konum itibari ile Doğu Akdeniz pazarında çok önemli bir yere sahiptir. Turistik özelliklerdeki şehir cazibe merkezleri, antik zamanlardan günümüze taşıdığı tarihi güzellikleri ve coğrafi özelliklerinin getirdiği doğal güzellikleri ile kruvaziyer yolcularının ilgisini her daim çekmektedir.
- Şekil 1’de sunulan kruvaziyer limanlar caziplik kriterleri doğrultusunda, Türkiye’de kruvaziyer anlamında **ana liman bulunmaması** tüm limanların mevcut durumunu etkilemekte ve var olan potansiyelin etkin kullanılamamasına neden olmaktadır. Bu nedenle Türkiye’de stratejik bir noktanın Doğu Akdeniz ve Karadeniz kruvaziyer pazarlarına hizmet edebilecek şekilde belirlenip **kruvaziyer ana limanı yatırımının yapılması gerekmektedir**.

SONUÇ VE ÖNERİLER

- Türkiye kruvaziyer yolcu potansiyelinin arttırılması kruvaziyer hatlarının Türkiye pazarına olan talebini arttırmada önemli bir etken olabilir. Bu bağlamda Türkiye'deki **talebi arttırmak** ve kruvaziyer pazarına olan ilgiyi canlı tutmak gerekmektedir.
- Türkiye kruvaziyer limanlarının dünya kruvaziyer pazarında rekabet gücünün arttırılması ve diğer cazibe merkezleri ile yarışabilmesi için ciddi **pazarlama stratejileri** belirlenmeli, özellikle tutundurma faaliyetlerine önem verilmelidir. Dünya genelinde gerçekleştirilen kruvaziyer ve turizm fuarlarında Türkiye'nin doğal ve tarihi miraslarının tanıtımı daha yoğun yapılmalı, limanların güzellikleri önemle vurgulanmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

- Türkiye’de kruvaziyer turizmine yönelik **liman ve geri sahalarında altyapı** eksikliklerinin belirlenip gerekli yatırımlarının yapılması gerekmektedir. Örneğin liman ile cazibe noktaları arasındaki ulaşım olanaklarının iyileştirilmesi, liman yolcu salonu ve liman rıhtımlarının yenilenmesi, atık alım tesislerinin modernleşmesi gibi yatırımlar sayılabilir.
- **Devlet teşviki** kapsamında **kruvaziyer liman harç ve rüsumlarında belli indirim olanakları** sağlanmalıdır. Liman hizmetleri maliyetlerinin düşürülmesi kapsamında İzmir örneğinde olduğu gibi, ayak bastı ücretlerinde indirim uygulanması liman talebini arttırmada olumlu bir katkı sağlayacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

- ***Liman paydaşları*** ile liman arasında yapılacak ortak çalışmalar ile karşılaşılan problemler belirlenmeli, kruvaziyer yolculara daha uygun hizmet sunabilmek adına alınan ***ortak kararlar uygulanmalıdır***. Böylece hem limanın hem de çevresinin ortak paydada buluşması müşteri memnuniyetini arttıracak gelen yolcunun memnun ayrılması kruvaziyer müşteri potansiyelini de arttıracaktır.

GELECEK ÇALIŞMALAR İÇİN ÖNERİLER

- **Kruvaziyer pazarındaki büyüme ve beklentiler göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin kruvaziyer pazarındaki önemi gelecek çalışmalara örnek olabilecek düzeydedir. Yapılacak olan yeni çalışmalarda literatür dahilinde belirlenen görüşler çerçevesinde Akdeniz, Ege ve Karadeniz dahilinde limanlar ile yeni görüşmeler yapılabilir. Özellikle liman paydaşları ile yapılacak olan görüşmelerin konuya ayrı bir boyut kazandıracığı ve ortak paydada daha uygun çözümler ile Türkiye'nin Doğu Akdeniz pazardaki konumunu güçlendireceği aşikardır.**

TEŞEKKÜR EDERİZ